ENNASTJUHTIV ÕPPIJA JA LOOV- NING UURIMISTÖÖDE JUHENDAMISE PROTSESS KOOLIS (ÜLEVAADE UURINGUST)

TERJE TUISK, EESTI TEADUSTE AKADEEMIA

terje.tuisk@akadeemia.ee

Ettekanne 25. augustil 2020, koolide uurimis- ja loovtööde koordinaatorite seminaril

ENNASTJUHTIVAKS ÕPPIJAKS KUJUNEMINE (VAID MÕNED LOOV-JA UURIMISTÖÖDE PROTSESSI PLANEERIMISE KONTEKSIS OLULISED MÕTTED):

- Enesejuhitud õppimiseks (ja ka muidu tegutsemiseks) vajalikud pädevused on meile kõigile sisuliselt ellujäämiseks vajalikud
- Ennast juhtivaks õppijaks ei kujune keegi iseenesest
- Selleks vajalike pädevusteni jõudmine on seotud bioloogilise küpsemisega, aga valmidus selleni jõuda ei taga nende oskuste olemasolu (Jõgi&Aus, 2015).
- Arvatakse, et enesejuhitud õppimiseks vajalike oskuste olemasolu õpilastel on vajalik, aga:
    - neid oskusi ei ole vaja eraldi õpetada
    - õpilased peaks need oskused õppimise käigus ise omandama
    - need ei olegi õpetatavad (Lawson et al, 2018)
- Loovtöö ja/või uurimistöö tegemine on selleks vajalike pädevuste omandamiseks väga hea harjutus, aga ka selle käigus peab töö autor olema toetatud. Lisaks töö autorile vajab toetust ka juhendaja, eriti kui tema varasemad juhendamiskogemused on napid. Üks võimalus on toetada tegijaid läbi hästi läbimõeldud, struktureeritud, näidetega varustatud ja koolis omavahel hästi läbiräägitud loov- ja uurimistööde protsessi ja seda toetavate dokumentide.

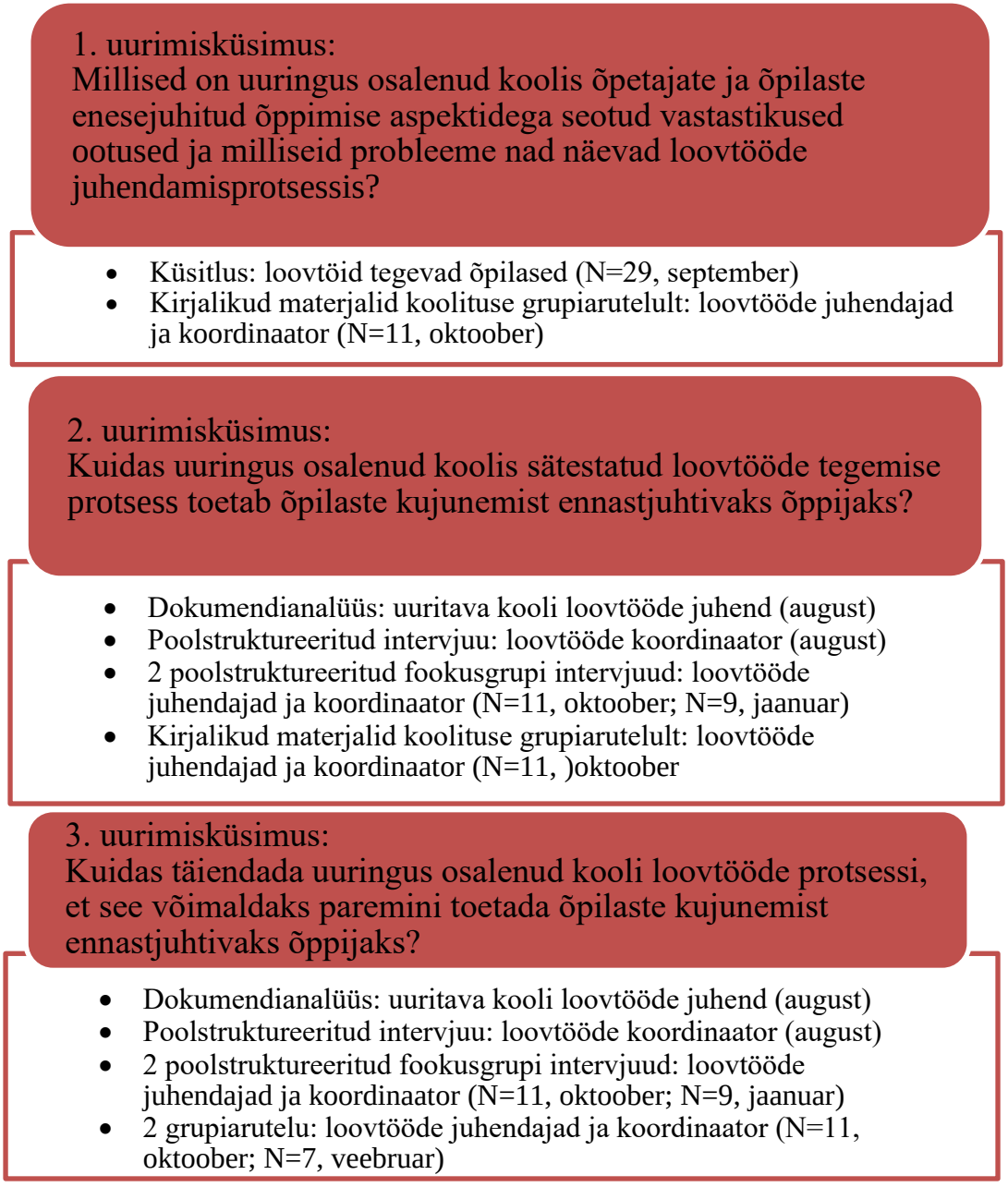
UURINGU TAUST

Varasemad uuringud on näidanud, et III kooliastmes kohustuslike loovtööde tegemine ei ole õpilaste jaoks sageli motiveeriv, on stressi tekitav ja väsitav, ei suurenda õpilaste üldistus- jm analüütilisi oskusi. (Loime, 2016).

2019/2020 õppeaastal toimunud uuringu (Tuisk, 2020) raames analüüsiti lähemalt loovtööde protsessi korralduslikku poolt ja enesejuhitud õppimiseks vajalike pädevuste arengu toetamist selle käigus ühe põhikooli näitel, et aru saada, kas varasemalt kirjeldatud probleem võib olla põhjustatud loovtööde protsessi ülesehitusest.

MIDA JA KUIDAS UURITI, EHK UURINGU DISAIN

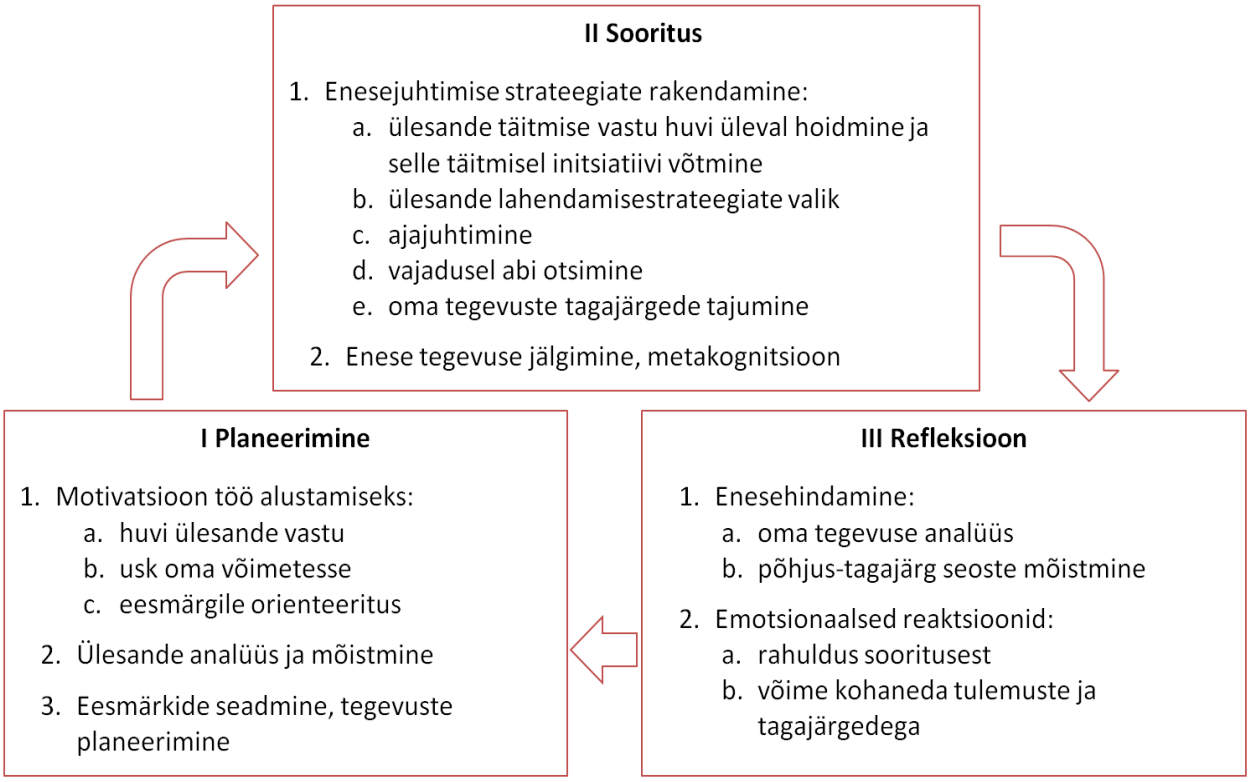
Uuringu käigus otsiti vastuseid kolmele järgneval skeemil nähtavale uurimisküsimusele samas kirjeldatud andmeid analüüsides:

Joonis 1. Uuringu disain (Tuisk, 2020)

TEOREETILINE ALUS

Kõiki uuringu jooksul kogutud andmeid ja protsesse analüüsiti enesejuhitud õppimise teooriatele aluse pannud Barry Zimmermanni ja tema kolleegi Molyani poolt 2009. aastal loodud mudeli taustal. Mudelit võib vaadelda nii iga protsessi elemendi (planeerin-sooritan-mõtlen järele-planeerin järgmise sammu) kui ka terve uurimis- või loovtöö tegemise protsessi taustana. Kirjeldatud uuringus vaadeldi protsessi tervikuna.

Joonis 2. Zimmermann ja Molyan (2009) enesejuhitud õppimise tsüklilise mudeli põhjal (Panadero, 2017)

ZIMMERMANN&MOLYANI MUDEL UURIMIS- JA LOOVTÖÖDE VALMIMISE PROTSESSI KONTEKSTIS:

- I etapp. Planeerimine:
  - ülesande analüüs – mida uurimis- või loovtöö endast kujutab ja mida temalt oodatakse
  - eesmärkide seadmine
  - nendeni jõudmise planeerimine
- II etapp. Sooritus
  - töö elluviimine
  - aja planeerimine
  - suhtlemine juhendaja ja teistega, kes töösse puutuvad (näiteks uuritavad)
- III etapp. Refleksioon
  - oma tegevuse, selle tulemuste ja selle käigus õpitu analüüs
  - (väline tagasiside on selle üheks sisendiks)

TULEMUSED

Järgnevalt välja toodud uuringutulemused kajastavad ainult olukorda uuringus osalenud koolis ja ei ole otse laiendatavad teistesse koolidesse. Teisalt viitavad need tulemused teemadele, mille üle ka kõik teised koolid loov- ja uurimistööde korraldusprotsessi juures mõelda võiksid. Esmalt on välja toodud iga etapi juures peamine probleem ja võimalikud lahendused, seejärel tulemused põhjalikuma tabelina kus nii probleemi osi kui ka lahendusi detailsemalt kirjeldatud.

I etapp: PLANEERIMINE

PROBLEEM:

- ✓ Planeerimise etapiks tervikuna on kooliaasta alguses liiga vähe aega planeeritud ja ootused õpilastele ajasurve tingimustes liiga kõrged, mis juba algfaasis pärsib enesejuhitud õppimiseks vajalike pädevuste kujunemist ja/või rakendamist

LAHENDUSED:

- ✓ Planeerimise etapiga alustada kevadel teema ja juhendaja leidmisega õpilaste ja õpetajate koostöös, et paremini toetada õpilaste enda valikute tegemist ja enesejuhtimist
- ✓ Osa loovtööde aluste kursusest viia läbi paralleelselt töö ellu viimisega, et aidata õpilasel paremini protsessi mõista ja ise vastutust võtta

Tabel 1. I etapp. Planeerimine.

Probleemid ja vastastikused ootused	**Praegune protsess**	**Täiendused ja muudatused protsessis**
Juhendajatelt oodatakse protsessi alguses **tuge eelseisva ülesande mõistmiseks**	Ettevalmistavate tegevuste käigus eelmisel õppeaastal õpitu on septembriks ununenud	Osa loovtööde aluste kursuse läbiviimine paralleelselt loovtöö tegemisega. See aitab õpilasel mõista protsessi ja ise vastutust võtta
Sobiva teema iseseisev leidmine on osadele õpilastele keeruline	Protsessis on kirjas, et õpetajad pakuvad võimalikke loovtöö teemasid, aga seda praegu ei tehta	Juhendajatele ja õpilastele eelmise õppeaasta lõpus seminaride ja koostööpäevade korraldamine loovtööde teemade ühiseks leidmiseks, et paremini toetada õppija enda valikute tegemist ja motiveeritust plaan ellu viia
Planeerimise etapiks tervikuna on protsessis liiga vähe aega planeeritud ja ootused õpilastele ajasurve tingimustes liiga kõrged	Kehtiv juhend kohustab õpilasi septembri jooksul esitama loovtöö avalduse, kus on fikseeritud: teema, juhendaja, kasutatavad meetodid, tegevusplaan, oodatavad tulemused – ühe kuu jooksul ei ole õpilastele jõukohane seda nõuet läbimõeldult täita	Planeerimise etapiga kevadel alustamine: kevadel kinnitatakse teema ja juhendaja, suvevaheaja jooksul on aega otsustatu üle järele mõelda, septembris alustatakse koos juhendajaga sisulise planeerimisega, õpilastele antakse võimalus luua isiklik läbimõeldud tegevuskava

II etapp: SOORITUS

PROBLEEMID:

- ✓ Praegune protsess ei paku selles etapis piisavalt struktuurset tuge aja- ja tegevuste planeerimiseks, mis on hädavajalik toetamaks vähese kogemusega õpilastel enesejuhtimispädevuste arengut.
- ✓ Õpilased ootavad tuge ka tegevusstrateegiate valikul. Kooli loovtööde juhend selles osas ei aita.

LAHENDUSED:

- ✓ Luua protsessi vaheetapid, selgem ajaline ja tegevuste struktuur
- ✓ Lisada kooli loovtööde juhendisse tegevusstrateegiate, ajakavade ja tegevuskavade näiteid ja protsessikirjeldusi

Tabel 2. II etapp. Sooritus.

Probleemid ja vastastikused ootused	**Praegune protsess**	**Täiendused ja muudatused protsessis**
Õpilastel puuduvad piisavad oskused aega planeerida, plaanis püsida ja tähtaegadest kinni pidada	Praeguses protsessis puudub soorituse etapis õpilasi toetav struktuur: konkreetsed vaheetapid, tööriistad oma edenemise fikseerimiseks.	Protsessi vaheetappide, selgema struktuuri loomine ja edenemise jälgimist võimaldavate tööriistade pakkumine, et paremini toetada planeerimist
Õpilane ja juhendaja ei leia kohtumiseks sobivat aega. Juhendajatel on ootus, et õpilane on ise juhendajaga suhtlemisel aktiivne pool	Praeguses protsessis lahendavad nad selle omavahel. Keeruline on leida aega kohtumiseks, sest tunniplaanid on erinevad. Vajadusel kohtuvad õhtuti või nädalavahetustel	Loovtöödega tegelemiseks tunni fikseemine tunniplaanis kõigile osapooltele (õpilased ja juhendajad). See aitab luua toetava struktuuri ja võimaldab osapooltel keskenduda loovtöö protsessile
Õpilased ootavad juhendajalt **tuge tegevusstrateegiate valiku** juures	Praeguses protsessis lahendavad õpilane ja juhendaja selle probleemi omavahel. Puudub tugi või näited, mille varal õpilased ise saaks tegutseda	Kooli juhendisse võimalike tegevusstrateegiate, ajakavade, tegevuskavade näidete ja protsessikirjelduste lisamine

III etapp: REFLEKSIOON

PROBLEEMID:

- ✓ Õpilastel on hirm välise tagasiside saamise protsessi ja oma töö suulise esitlemise ees
- ✓ Tagasisidet annab ainult kaitsmiskomisjon ja ainult suuliselt, sisulist analüüsi toimub vähe
- ✓ Tervikliku protsessi refleksioonile ja analüüsile pööratakse väga vähe tähelepanu, juhendist puudub see aspekt täielikult

LAHENDUSED:

- ✓ Kutsuda eelmise aasta õpilased avaseminarile oma kogemusi jagama, et maandada hirme ja selgitada toimunu tausta
- ✓ Viia sisse kirjalikud retsensioonid, et õpilastel oleks võimalik saadud tagasisidet paremini analüüsida
- ✓ Korraldada kogu loovtööde protsessi ja saadud kogemuste ühiseks analüüsiks õpilastele peale kaitsmist grupiarutelusid

Tabel 3. III etapp. Refleksioon.

Probleemid ja vastastikused ootused	**Praegune protsess**	**Täiendused ja muudatused protsessis**
Õpilaste probleem: **hirm välise tagasiside protsessi ja tulemuste esitlemise ees**.	Olemas on selge hindamisjuhend ja kaitsmise protsessi kirjeldus. Kaitsmisi vaadeldakse. Õpilaste poolt vaadeldud kaitsmised on seni olnud mõne õpilase suhtes karmid, mistõttu seda peljatakse.	Eelmise aasta õpilaste avaseminarile oma kogemusest rääkima ja toimunut analüüsima kutsumine. See aitaks näha põhjus-tagajärg seoseid ja mõista, miks mõni vaadeldud kaitsmine hästi ei läinud.
	Tagasisidet antakse ainult kaitsmise käigus suuliselt ja hiljem suuliselt juhendaja poolt.	Kirjalike retsensioonide sisse viimine, mis oleks sisendiks õpilase enesehindamiseks ja aluseks oma tegevuse analüüsile.
	Õpilaste osalusel toimuvat kogu loovtööde tegemise protsessi refleksiooni toetamist ei ilmnenud ei dokumentidest ega tulnud selle kohta välja infot ka intervjuudest.	Grupiarutelude korraldamine õpilastele aasta lõpus peale loovtööde kaitsmist kogu loovtööde protsessi ja selle jooksul omandatud kogemuste ühiseks analüüsimiseks.

TULEMUSED – KOKKUVÕTE

- **Planeerimine** – rohkem aega. Piisavalt aega ja toetavaid tegevusi, et aidata õpilasel jõuda talle huvipakkuva teemani.
- **Sooritus** – toetav struktuur nii õpilasele kui juhendajale
- **Refleksioon** – peaks toimuma. Võimalus protsessi lõpus sellest välja astuda ja toimunut koos analüüsida
- **Vormistuslikud küsimused** – sageli ületähtsustatud.
  See osa jäeti kirjeldatavast uuringust meelega välja, kuigi nii õpetajate kui õpilaste poolt väljatoodud probleemidest suur osa puudutas just vormistust, samuti on sellele pühendatud väga suur osa uurimistöö juhendist. Vormistus on kahlemata oluline, aga sellega võiks hakata tegelema alles siis kui loov- või uurimistöö sisu on juba olemas – andmed kogutud, tegevused tehtud ja ka tekstid kokku kirjutatud. Mõistagi peab töö autor alguses teadma seda, millist materjali tal hiljem vormistuse juures vaja läheb – näiteks seda, et kasutatavaid allikaid oleks kaval hakata kokku koondama kohe kui neid on kasutatud jms. Aga ülejäänud vormistuslikud küljed on töö sisuga võrreldes marginaalsed.

MÕTTEID ARUTELUKS (NII TOIMUNUD KOOLITUSEL KUI KA HILJEM OMA KOOLIS):

- Mida teha loov- ja uurimistööde kohustusega tänaseks kujunendu olukorras, kus ennustamata mahus distantsõpe ja igasugused sellega seotud võimalikud mured ja rõõmud kogu õppekava täitmisel võtavad väga palju nii õpilaste kui ka õpetajate ajast ja energiast:
  - kas loov- ja uurimistöö oleks äkki hoopis olukorda päästev meetod ja seda võiks kasutada palju suuremas mahus kui seni või
  - tuleks see kohustus õppekavast ära võtta?
- Mõeldes oma kooli loov- või uurimistööde protsessile, sh seda kirjeldavatele dokumentidele, õpetajate omavahelisele koostööle jms, siis:
  - kas näete ka seal kirjeldatud kooliga sarnaseid probleeme korraldusprotsessis?
  - kuidas on teie koolis asjad korraldatud (või võiks olla korraldatud), et kirjeldatud probleeme ennetada?

ALLIKAD

Jõgi, A.-L., & Aus, K. (2015). Õpipädevus. Kikas, E. & Toomela, A. *Õppimine ja õpetamine kolmandas kooliastmes. Üldpädevused ja nende arendamine*, 112–142. Haridus- ja teadusministeerium.

Lawson, M., Vosniadou, S., Van Deur, P., Wyra, M., & Jeffries, D. (2018). Teachers' and Students' Belief Systems About the Self-Regulation of Learning. *Educational Psychology Review*, 31, 223–251.

Loime, L. (2016). Loovtööde koostamisest eesti põhikoolides ja seos loodusainetega (Magistritöö, Tallinna Ülikool).

Panadero, E. (2017). A review of self-regulated learning: Six models and four directions for research. *Frontiers in Psychology*, 8, 422.

Tuisk, T. (2020). Enesejuhitud õppimiseks vajalike pädevuste kujunemise toetamine loovtööde juhendamise protsessis III kooliastmes. (Magistritöö, Tallinna Ülikool).